

Reflektioner om "Brexit"

I denna PM resonerar kollegiet kring vissa frågor om Storbritanniens omröstning om sitt EU-medlemskap, inklusive ett eventuellt "Brexit", som berör kollegiets ansvarsområden. Texten baseras ursprungligen på ett talarmanus och har tagits fram främst för interna behov. Den ska främst ses som en översikt och inte som en uttömmande analys av frågorna.

Innehåll

OM DEN BRITTISKA FOLKOMRÖSTNINGEN	3
Vilken fråga kommer att ställas den 23 juni?.....	3
Varför en folkomröstning just nu?.....	3
Vilka argument kan bli viktiga i valkampanjerna?	5
Vilka är för respektive emot ett EU-medlemskap?	7
Hur ser opinionen ut?	7
OM "DEN NYA ÖVERENSKOMMELSEN FÖR STORBRIANNIEN INOM EU"	7
Vad innebär överenskommelsen? Juridisk status och genomförande	7
Vad uppnådde Storbritannien i förhandlingarna?	8
Hur ställde sig de andra medlemsstaterna till Storbritanniens krav?.....	11
Hur märks folkomröstningen på agendan i Bryssel?	12
MÖJLIGA JURIDISKA KONSEKVENSER	12
Alternativ 1: Storbritannien stannar i EU	12
Alternativ 2: Storbritannien väljer att lämna EU	12
Utträdesprocessen.....	12
Konsekvenser för Storbritannien	13
Konsekvenser för EU.....	14
Konsekvenser för EU-medborgare och deras tredjelandsfamiljemedlemmar i Storbritannien och brittiska medborgare i EU	14
Konsekvenser rörande dataöverföring	15
Finns det något snabbt förfarande för återinträde i EU?	15
MÖJLIGA EKONOMISKA KONSEKVENSER	15
Några nyckeltal (från Eurostat om ej annat anges)	15
Kan man redan nu se effekter av folkomröstningen?.....	16
Vad händer om Storbritannien väljer att stanna kvar i EU?.....	17
Vad kan sägas om ekonomiska konsekvenser av ett brittiskt utträde?.....	17
Hur ser ett relativt optimistiskt Brexit-scenario ut?	18
Hur ser ett relativt pessimistiskt Brexit-scenario ut?	19
Vilket scenario är mest troligt?	19
Slutkommentarer kring de ekonomiska konsekvenserna av Brexit.....	20
MÖJLIGA HANDELSPOLITISKA KONSEKVENSER AV ETT UTTRÄDE.....	20
Vilka alternativ finns för Storbritanniens fortsatta handelsförbindelser med EU?.....	20
Vad händer med ingångna frihandelsavtal?	22

Vad händer i WTO?.....	22
Tänkbar påverkan på kollegiets arbete?	22
BIBLIOGRAFI.....	24
BILAGA: NYCKELTAL	26

Om den brittiska folkomröstningen

Vilken fråga kommer att ställas den 23 juni?

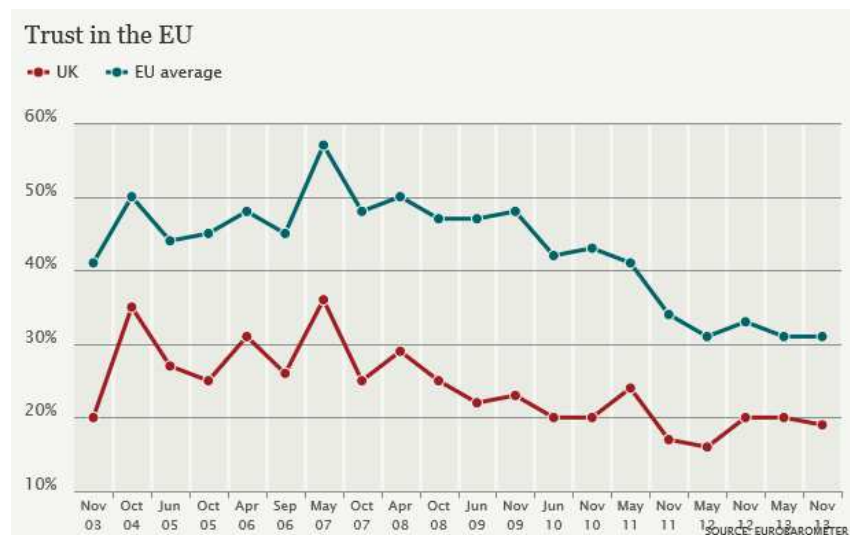
Should the United Kingdom remain a member of the European Union or leave the European Union?

- Remain a member of the European Union
- Leave the European Union

Varför en folkomröstning just nu?

Den allmänna opinionen i Storbritannien har varit EU-skeptisk under lång tid. Varför är det folkomröstning om EU-medlemskapet just nu? Det finns troligtvis en rad olika faktorer som har bidragit till utvecklingen i Storbritannien. EU-opinionen i Storbritannien kan vara en möjlig förklaring. Attityder till EU generellt och EU-skepticism brukar förklaras utifrån politiska, ekonomiska och kulturella faktorer.¹

Ett politiskt mått på britternas inställning till EU är hur mycket man litar på EU:s institutioner. Britternas tillit till EU:s institutioner har haft en nedåtgående trend sedan 2007 (nedre linjen)². En rapport från tankesmedjan Chatham house visar att missnöjet med hur EU:s politiska system fungerar är en av de faktorer som kan förklara varför många britter är för ett EU-utträde.³

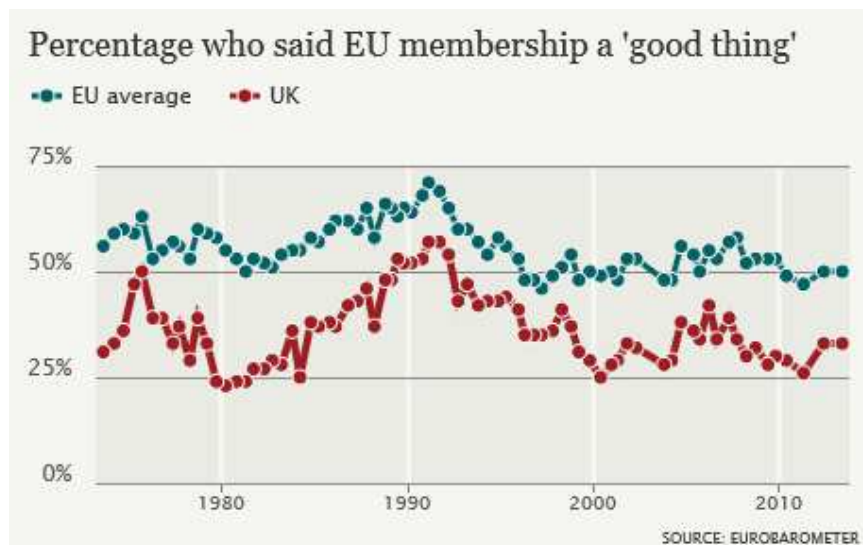

¹ Se till exempel McLaren (2007)

² Telegraph (2014 januari 22)

³ Goodwin, M & Milazzo, C (2015)

Från ett ekonomiskt/instrumentellt perspektiv stödjer man EU om man tycker att medlemskapet innebär en vinst. Eurobarometern ställer frågor som försöker mäta om EU-medborgare anser att EU-medlemskapet är en fördel. Även för denna fråga kan vi se en nedåtgående trend för Storbritannien (nedre linjen) ungefär från 90-talet.⁴

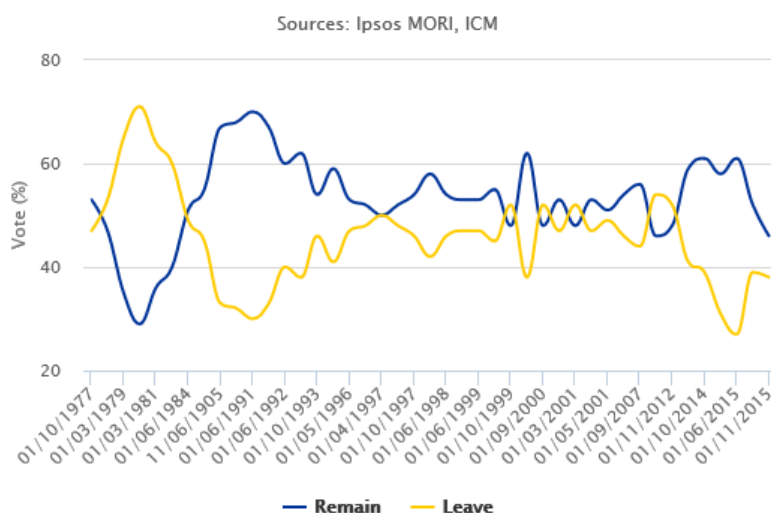

Väljarna i Storbritannien är alltså allt mer skeptiska till EU. Men finns det verkligen folkligt stöd bland britterna för att lämna EU? Ipsos har sedan 1977 ställt en fråga liknande den som kommer att ställas i folkomröstningen (se figur nedan).⁵ Trenden för denna fråga indikerar att opinionen kring ett EU-medlemskap fluktuerar rejält. Intressant är att allt fler ville vara kvar i EU samtidigt som Cameron utlovade en folkomröstning. Varför gav sig Cameron in på detta vågspel?

⁴ The Telegraph (2014 januari 22)

⁵ The Telegraph (2016 maj 13)

Should Britain stay in or leave the EU? Polls since 1977

Framväxten av UKIP och strömningar inom det konservativa partiet kan vara viktiga faktorer för att förstå varför folkomröstningen äger rum. UKIP har ökat i nationella val och i EU-valet 2014 blev UKIP största parti (valdeltagandet i EU-valet i Storbritannien var dock endast 35,6 procent).⁶ Folkomröstningen och Camerons krav att begränsa den fria rörligheten kan ses som ett sätt att fånga väljare från UKIP. Detta ska ses i ljuset av att migration och fri rörlighet enligt The Migration Observatory på University of Oxford blivit en av de frågor som rankas bland de viktigaste politikområdena bland briter.⁷

Framförallt menar många att folkomröstningen måste ses som ett sätt för Cameron att hålla ihop det konservativa partiet. Inom det konservativa partiet kommer just nu enligt BBC 130 parlamentariker kampanja för ett utträde medan 163 kommer kampanja för att vara kvar i EU. Motsvarande siffror för Labour är att endast sju parlamentariker kampanjar för att lämna medan 215 kampanjar för att stanna.⁸

Vilka argument kan bli viktiga i valkampanjerna?

Lämna

Kampanjen för att lämna kommer troligtvis betona nationellt självbestämmande. Man anser att man genom att lämna EU kan ta kontroll över brittisk politik igen.

⁶ European Parliament (2014)

⁷ Blinder, S. (2011)

⁸ BBC (2016 mars 24)

Bland vissa inom ”lämna-kampanjen” finns det en vision om det globala och liberala Storbritannien som förhandlar fler frihandelsavtal och frigör sig från EU-krångel för företag.

Det finns en spänning mellan dessa globalister och de EU-skeptiker som hellre vill se mindre integration. För dessa väljare är begränsningar av fri rörlighet och mindre pengar till EU-budgeten viktigare frågor.

Stanna

”Stanna-kampanjen” kommer att betona de ekonomiska fördelarna med EU:s inre marknad, till exempel att den underlättar för företag och ger konsumenter lägre priser. Nicola Clase, Sveriges ambassadör i Storbritannien, menar i sin presentation om Brexit på ett seminarium att just denna typ av plånboksfrågor kan komma att prägla debatten.⁹

Stanna-kampanjens starkaste argument är dock osäkerheten kring de potentiella ekonomiska konsekvenserna. Det har nu kommit flera rapporter, som visar på de negativa ekonomiska effekterna av Brexit, bland annat från HM Treasury, IMF, LSE och OECD, vilket David Cameron framhåller i sina tal.

Stanna-kampanjen betonar också att ett EU-medlemskap är det bästa sättet för Storbritannien kan säkerställa sitt politiska inflytande i världen.

Svagheter i kampanjerna

Lämna-kampanjen har inte specificerat alternativet till ett EU-medlemskap och ju mer folkomröstningen närmar sig desto viktigare kommer osäkerhetsaspekten bli. Forskning visar att det alternativ som förespråkar en förändring ofta tappar väljare den sista månaden. Detta kan framförallt påverka det stora antalet osäkra väljare. Vissa menar dock att denna forskning som pekar på en fördel för status quo-alternativet inte gäller för folkomröstningar om EU.¹⁰

Stanna-kampanjens största utmaning är att det inte finns så många EU-entusiaster, vilket gör det svårt att använda känslomässiga argument. Storbritannien är ett av de EU-länder med störst andel som endast identifierar sig med sin nationella identitet och inte som Européer.¹¹

Gemensamt

Enligt Sveriges Radios korrespondent i Storbritannien, Staffan Sonning, så kommer frågan om fri rörlighet och migration bli den viktigaste inför

⁹ SNS-seminariet: ”Brexit- vad blir konsekvenserna?” den 11 mars.

¹⁰ Goodwin, M (2016 april 5)

¹¹ Ormston, R (2015)

folkomröstningen. Han menar i EU-podden att båda kampanjerna försöker övertyga väljarna om att deras alternativ är det mest trovärdiga för att ”ta kontroll över Storbritanniens gränser”.¹²

Andra faktorer

Hur Nordirland påverkas av ett utträde och hur Skottland skulle ställa sig till att vara kvar i Storbritannien utan EU kan också påverka omröstningen, liksom oväntade politiska händelser (till exempel Panama papers).

Vilka är för respektive emot ett EU-medlemskap?

Enligt en rapport från Chatham house är grupperna äldre, personer med mindre kvalificerade jobb och personer med mindre utbildning överrepresenterade bland de som förespråkar ett utträde från EU. De som vill stanna i EU är ofta yngre, mer välutbildade och i finansiellt tryggare jobb.¹³

Enligt Staffan Sonning, SR, har många företag inte vågat profilera sig inför folkomröstningen eftersom de är rädda för att stöta sig med sina kunder. Generellt är dock de flesta stora företag för att stanna inom EU enligt BBC. En opinionsundersökning från Brittiska Handelskammaren visar att 55 procent av deras medlemmar är positiva till att stanna i EU.¹⁴

Hur ser opinionen ut?

En sammanställning av opinionsmätningar gjord av Financial Times indikerar att opinionen för de olika alternativen har fluktuerat runt cirka 40 procent av väljarna. Stanna-sidan har dock ett övertag i de flesta mätningarna och har under maj närmat sig 50 procent. Financial Times senaste sammanvägda mått på opinionsmätningarna indikerar att 47 procent är för att stanna medan 41 procent är för att lämna. Andelen osäkra väljare är cirka 10-20 procent.¹⁵

Om ”den nya överenskommelsen för Storbritannien inom EU”

Vad innebär överenskommelsen? Juridisk status och genomförande

Uppgårelsen slöts i Europeiska rådet den 18-19 februari 2016. Den täcker alla de fyra reformområden där Storbritannien hade krävt ändringar för

¹² Sveriges Radio (2013 mars 21)

¹³ Goodwin, M & Milazzo, C (2015).

¹⁴ BBC (12 maj 2016)

¹⁵ Financial Times The Brexit Poll Tracker.

att stanna kvar i EU efter folkomröstningen: ekonomisk styrning, konkurrenskraft, suveränitet, fri rörlighet och förmåner.

Uppgårelsen är ett paket som består av sju delar: ett beslut av stats- och regeringscheferna om en ny överenskommelse och flera uttalanden och förklaringar från olika institutioner om hur det som överenskommit ska uppnås.

Överenskommelsen träder i kraft endast om Storbritannien röstar i folkomröstningen att stannar kvar i EU. Även om titeln anger att det är en överenskommelse för Storbritannien, så kommer alla EU-länder att kunna använda sig av möjligheterna som överenskommelsen erbjuder (såsom möjligheten att indexera barnbidrag).¹⁶

Vissa skrivningar är av symbolisk karaktär. Några skrivningar är åtaganden från kommissionen att lägga fram förslag på lagstiftningsändringar och löften från andra institutioner att ge sitt politiska stöd. I vissa delar skulle fördragsändringar behövas för att tillmötesgå Storbritannien. Här innebär uppgörelsen att vid kommande förhandlingar om fördragsändringar så ska uppgörelsen beaktas och vägas in i bedömningen.

Vad uppnådde Storbritannien i förhandlingarna?¹⁷

Ekonomisk styrning – ömsesidig respekt i förhållandet mellan euro- och icke-euroländer.

Enligt överenskommelsen måste icke-euroländerna respekteras när euroländerna **fördjupar valutasamarbetet**. Icke-euroländerna får samtidigt inte hindra en sådan fördjupning. Överenskommelsen inrättar en fördröjningsmekanism som innebär att om ett EU-land som inte har euron noterar att eurozonländerna vill anta nya finansiella regler som kan skada landets intressen, kan detta land begära att alla 28 medlemsstater diskuterar de föreslagna reglerna.

Storbritannien ville att **hänvisningen till euron som ensam valuta** tas bort. Det gick inte igenom. Istället uppnås samma resultat genom ett uttalande av stats- och regeringscheferna som hänvisar till befintliga undantag från euron och att andra nationella valutor finns. Sverige

¹⁶ Överenskommelsen ändrar inte dagens fördrag. Det är ett internationellt avtal och inte en EU-rättsakt. Överenskommelsen kräver formellt inget ytterligare godkännande om inte någon medlemsstats nationella system kräver ett formellt godkännande i sina nationella parlament.

¹⁷ EUCO 1/16, den 19 februari 2016.

accepterar denna formulering även om Sverige officiellt inte har något undantag som Storbritannien från euron.

Konkurrenskraft – bekräftar befintliga åtaganden

Redan idag i de pågående lagstiftningsprocesserna är Storbritannien tongivande i en del aktuella frågor (handelsfrågor, digital single market, osv.). Uppgårelsen innehåller åtaganden att:

- Förstärka och anpassa den inre marknaden.
- Inrätta en ny mekanism för bedömning av eventuella behov att ändra gällande EU-lagstiftning, anstränga sig att minska regelbördan, upphäva onödig lagstiftning. Kommissionen åtar sig att före utgången av 2016 lägga fram ett förslag till arbetsprogram och därefter varje år rapportera till Europaparlamentet och rådet. Vidare ska kommissionen tillsammans med medlemsstaterna och intressenter verka för fastställande av specifika mål på EU-nivå och nationell nivå för en minskad börda för näringslivet.
- EU ska föra en ambitiös handelspolitik.

Suveränitet – mest av symbolisk karaktär, men fastställer även att befogenheter tilldelade EU kan återföras till medlemsstaterna

- Storbritannien ska inte förbinda sig att delta i närmare politisk integration i EU ("allt fastare sammanslutning...").
- För första gången bekräftas att befogenheter som medlemsstaterna har tilldelat EU kan återföras till medlemsstaterna dvs. att politikområden där EU haft befogenhet går tillbaka och blir nationell befogenhet.
- Nya befogenheter för nationella parlament vad gäller deras yttranden om tillämpningen av subsidiaritets- och proportionalitetsprinciperna när utkast till lagstiftningsakt läggs fram (nya tidsfrister, ny tröskel och nya konsekvenser av förfarandet) – oklart hur det kommer att fungera i relation till dagens förfaranden.
- Det bekräftas att nationell säkerhet också i fortsättningen ska vara varje medlemsstats ansvar.

Fri rörlighet och sociala förmåner – ingen inskränkning i den fria rörligheten för EU-medborgare som Storbritannien önskat, utan ändringar av utbetalning av vissa förmåner: barnbidrag och avgiftsfinansierade arbetsrelaterade förmåner. Kommande restriktioner vad gäller tredjelandsfamiljemedlemmar och EU-medborgare som begår brott.

Denna del baseras på tre brittiska krav.

1. Storbritannien ville försäkra sig om att nykommande EU-medlemsstaters ekonomier har uppnått tillräcklig nivå innan de omfattas av bestämmelserna om fri rörlighet.

Resultat: Inga förändringar i jämförelse med dagsläget. Rätten till fri rörlighet för arbetstagare från nya medlemsstater kan tillfälligt begränsas i anslutningsakterna. EU-länder kan under vissa förutsättningar tillfälligt begränsa rätten till fri rörlighet för arbetstagare från nya EU-medlemsstater. Detta gäller endast för tillgång till arbetsmarknaden och inte för egenföretagare som erbjuder sina tjänster eller är etablerade inom EU.

2. Storbritannien ville ta itu med missbruk av den fria rörligheten både av EU-medborgare och av deras tredjelandsfamiljemedlemmar.¹⁸

Resultat: För att bemöta Storbritanniens oro, har kommissionen åtagit sig att lägga fram ett förslag för att komplettera personrörlighetsdirektivet. Förslaget kommer att innebära mer begränsad invandring av tredjelandsfamiljemedlemmar. Kommissionen kommer också att förtydliga att medlemsstaterna får beakta en persons tidigare beteende vid bedömningen av huruvida en unionsmedborgares beteende utgör ett "aktuellt" hot mot allmän ordning eller säkerhet. Detta gäller EU-medborgare som begår brott.

3. Storbritannien ville begränsa migrationsströmmarna från EU genom att göra det svårare att kvalificera sig för inhemska förmåner.

Resultat: Ursprungligen ville Storbritannien förbjuda **export av barnbidrag** till andra EU-länder samt förbjuda utbetalning av vissa förmåner till EU-medborgare. Storbritannien fick inga förbud utan restriktioner. Istället åtar sig kommissionen att lägga fram ett förslag om ändring av reglerna om samordning av de sociala trygghetssystemen, för att ge medlemsstaterna **möjligheten att omräkna barnbidraget för att ta hänsyn till prisnivån/levnadsstandarden i det landet där barnet är bosatt** (om det är annan medlemsstat än den där arbetstagaren är bosatt). En sådan omräkning eller indexerings ska fram till år 2020 bara kunna göras för nya bidrag. Därefter kan alla barnbidrag komma att omfattas.

¹⁸ Storbritannien konstaterar att det är lättare för en EU-medborgare att ta in en make/maka från tredjeland till Storbritannien än vad det är för brittiska medborgare. Storbritannien har oroat sig att EU-domstolens praxis har inneburit att omfattningen av den fria rörligheten breddas (Mettock domen i mål C-127/08).

Detta gäller endast barnbidrag och inte andra socialförsäkringsförmåner såsom ålderspensioner.

Social nödbroms för utbetalning av en särskild kategori av förmåner, **icke avgiftsfinansierade arbetsrelaterade förmåner**, dvs. förmåner som är knutna till en anställning för att öka lågavlönades inkomster (såsom tax credits, housing benefits). Kommissionen kommer lägga fram ett förslag om ändring av reglerna om arbetskraftens fria rörlighet för att inrätta en varning och skyddsmekanism för situationer med en exceptionellt stor tillströmning av arbetstagare från andra medlemsstater under en längre period. Medlemsstater som önskar utnyttja mekanismen skulle efter ändringen kunna anmäla till kommissionen och rådet att en sådan allvarlig situation föreligger så att dess sociala trygghetssystem belastas. Om landet skulle ges tillåtelse att begränsa dessa förmåner får nya EU-arbetstagare gradvis tillgång till de speciella förmånerna. Kommissionen anser att eftersom Storbritannien inte till fullo utnyttjat de övergångsperioder för arbetstagares fria rörlighet som föreskrivs i de nya medlemsstaternas anslutningsakter, befinner sig landet i en exceptionell situation som motiverar att den föreslagna skyddsmekanismen kan utlösas.

Hur ställde sig de andra medlemsstaterna till Storbritanniens krav?

För Sverige var det överordnade intresset att Storbritannien stannar eftersom det är en viktig allierad i många frågor. En rad andra länder höll liknande låg profil som Sverige i diskussionerna: små länder med särskilt stark anknytning till Storbritannien eller utan stark åsikt i sakfrågorna, nämligen Irland, Danmark, Finland, Cypern, Malta, Estland, Slovenien, Kroatien.

En grupp värnade främst Eurozonens möjlighet att fatta snabba beslut och att den nya striktare bankregleringen inte undermineras: Frankrike, Benelux, Tyskland, Italien, Portugal. Storbritannien fick dock stöd från andra icke-euroländer som Danmark och i viss mån Sverige.

Mest diskussion skedde kring förslagen om diskriminering mellan EU-medborgare i bidragsfrågor. De östeuropeiska medlemsländerna, Spanien m fl fick igenom att nya regler om nödbroms mm inte skulle gälla personer som redan är i Storbritannien. Storbritannien fick stöd i sakfrågan från länder som Österrike, Belgien, Finland, Danmark. Dessa fick igenom att de nya möjligheterna att begränsa sociala förmåner skulle kunna användas även av andra länder.

Den symboliska frågan om ifall Storbritannien ska vara bunden av fördragets mål om en ”allt fastare sammanslutning mellan de europeiska

folken” var framför allt en strid mellan Storbritannien och Belgien. Intressant nog argumenterade Storbritannien 1992 för att behålla just denna ordalydelse för att undvika att det ersattes med ”federal sammanslutning”.

Hur märks folkomröstningen på agendan i Bryssel?

Många frågor som kommissionen driver utgör också brittiska prioriteringar, t ex digitala inre marknaden, tjänsterörlighet. Ett förslag om förändringar i socialförsäkringsförordningen, vilket är viktigt för fri rörlighet för personer, skulle ha kommit efter nyår men är försenat. Vi noterar även att kommissionen under 2016 vidtagit färre åtgärder i överträdelseärenden än jämförbara perioder tidigare år.

Möjliga juridiska konsekvenser

Alternativ 1: Storbritannien stannar i EU

Uppgårelsen som nåddes i februari 2016 kommer att träda i kraft om folkomröstningen resulterar i att Storbritannien stannar kvar. Som konsekvens kommer kommissionen att lägga fram förslagen till revidering i enlighet med uppgörelsen. Det kommer att krävas ett samarbete i förhandlingarna mellan institutionerna i det ordinarie lagstiftningsförfarandet. Hittills har Europaparlamentet inte rådfrågats om reformerna som stats- och regeringscheferna och kommissionen åtagit sig att göra och parlamentets position är ännu okänd. I uppgörelsen gav medlemsstaterna sitt politiska stöd till att reformer ska göras, men det återstår att se hur tillmötesgående de är i förhandlingarna. I de delarna där fördragsändringar skulle behövas för att tillmötesgå Storbritannien, innebär uppgörelsen att vid kommande förhandlingar om fördragsändringar så ska uppgörelsen beaktas och vägas in i bedömningen.

Alternativ 2: Storbritannien väljer att lämna EU

Utträdesprocessen

Om Storbritannien lämnar EU upphör uppgörelsen, dvs. kan aldrig träda i kraft även om Storbritannien senare väljer att ändra sin position. Enligt utträdesmekanismen som infördes i Lissabonfördraget (artikel 50 i Fördraget om Europeiska Unionen) får varje medlemsstat i enlighet med sina konstitutionella bestämmelser besluta att utträda ur unionen.

Den brittiska ”European Union Referendum Act 2015” om folkomröstningens organisation och regler innehåller inga bestämmelser om de juridiska konsekvenserna av folkomröstningens utfall. Även om

folkomröstningen inte juridiskt sett har någon bindande effekt och är av konsultativ karaktär, tyder den politiska verkligheten på att den brittiska regeringen kommer att respektera folkomröstningens utfall.

Enligt artikel 50 måste den medlemsstat **som beslutar att utträda unionen anmäla sin avsikt till Europeiska rådet**. Det finns ingen tidsfrist för en sådan anmälan till Europeiska rådet. Teoretiskt kan perioden mellan ett eventuellt negativt resultat av folkomröstningen och anmälan ta längre tid. Unionen ska efter anmälan **förhandla fram och ingå ett avtal med denna stat där villkoren för dess utträde fastställs** med beaktande av dess framtida förbindelser med unionen. Detta avtal ska ingås på unionens vägnar av rådet efter Europaparlamentets godkännande.

En komplikation som kan bli aktuell är om utträdesavtalet skulle behöva ratificeras i vissa av de resterande EU-länder (exempelvis om det nya avtalet skulle betraktas som ett frihandelsavtal och som sådant är ett s.k. "mixed agreement"), vilket förstås skulle mer äventyra avtalets öde.

Ett argument som framförts¹⁹ är möjligheten att eventuellt avbryta utträdesprocessen och upphäva anmälan om utträde efter att utträdesprocessen har initierats. Artikel 50 innehåller dock uttryckligen ingen mekanism för ångerrätt från anmälan om utträde ur unionen. I avsaknaden av explicita bestämmelser kan argumenteras om den möjligheten finns eller inte och det kan vara upp till EU-domstolen att avgöra.

Konsekvenser för Storbritannien

- Under tiden Storbritannien förhandlar sitt utträde, fortsätter Storbritannien att delta i det dagliga EU-arbetet med vissa undantag. Storbritannien får inte delta i Europeiska rådet och ministerrådet vare sig i de diskussioner/ överläggningar eller i de beslut som rör landets utträde.
- **Fördragen ska upphöra att vara tillämpliga** på Storbritannien **den dag då avtalet om utträde träder i kraft eller**, om det inte finns något sådant avtal, **två år efter anmälan** (om inte Europeiska rådet i samförstånd med den berörda medlemsstaten med enhällighet beslutar att förlänga denna tidsfrist). Det är dock osannolikt att tvåårsperioden kommer att vara tillräcklig för Storbritannien att förhandla ett utträdesavtal och parallellt med det anta ny nationell lagstiftning som ersätter EU-lagstiftningen.

¹⁹ House of Lords, The process of withdrawing from the European Union, 11th Report of Session 2015-16

Storbritanniens tidspress kan ha betydande konsekvenser för kvalitén på det avtal som de sluter med EU, ju kortare tid Storbritannien har, desto mer ändras maktbalansen till EU:s fördel.

Konsekvenser för EU

- Vid sidan av utträdesavtalet, ett lands utträde utlöser även ändring av EU-fördragen. Det finns förstås en risk att när EU-fördragens ändring öppnas för att ta hänsyn till Storbritanniens utträde, så kan problem uppstå med svårlösta förhandlingar mellan medlemsstaterna i andra frågor som ytterligare försvagar EU.

Konsekvenser för EU-medborgare och deras tredjelandsfamiljemedlemmar i Storbritannien och brittiska medborgare i EU

Huruvida dessa personer kan sägas ha förvärvade rättigheter beror på avtalet som Storbritannien och EU sluter, samt på ifall medborgarna flyttat/ har flyttat före eller efter utträdet.

Om Storbritannien kommer att ingå i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-området) skulle dagens regler om fri rörlighet fortsätta gälla.

Om en sådan lösning inte kan hittas eller i avsaknad av ett avtal, kan följande alternativ finnas: 1) Storbritannien tillämpar samma regler gentemot EU som block, 2) alla EU-länder bestämmer sin egen politik eller 3) Storbritannien och alla EU-medlemsstater sluter bilaterala avtal eller andra avtal som undantar från visumkrav.

För EU-medborgare och deras tredjelandsfamiljemedlemmar som redan är i Storbritannien beror deras framtida status på utfallet av utträdesavtalet. Om utträdesavtalet inte reglerar det, skulle eventuellt de som har ett intyg om permanent uppehållsrätt, kunna byta ut det mot ett s.k. *indefinite leave to remain* som tredjelandsmedborgare har i Storbritannien. *Indefinite leave to remain* har sämre skydd än permanent uppehållsrätt vad gäller exempelvis utvisning. De som inte har ett intyg om permanent uppehållsrätt, kan behöva uppfylla de nationella kraven för *indefinite leave to remain* eller i värsta fall riskerar att utvisas (vilket är mindre sannolikt med tanke på det stora antalet berörda personer).

Brittiska medborgare som redan befinner sig i ett annat EU-land (de som redan har permanent uppehållsrätt) kan behöva ändra sin status enligt de nationella reglerna i EU-landet där de bor. Nationella regler för långvarig

uppehållstillstånd för tredjelandsmedborgare kan erbjuda sämre skydd än europeiska permanenta uppehållsrätten. För dem som inte har ett intyg om permanent uppehållsrätt, kan kraven för uppehållstillstånd möjligen bli lika stränga som för tredjelandsmedborgare.

Konsekvenser rörande dataöverföring

Regleringen av dataöverföring mellan Storbritannien och EU skulle behöva omförhandlas vilket åtminstone kortsiktigt kan betyda ett hinder för dataöverföringar. Det återstår att se vad utfallet av sådana förhandlingar skulle bli. Att Storbritannien idag har ett nationellt regelverk som motsvarar dataskyddsdirektivet (direktiv 95/46/EG) kan innebära att förhandlingarna löses snabbt. Å andra sidan är det inte säkert att EU skulle acceptera de regler som Storbritannien infört vad gäller massövervakning. Brittiska företag skulle inte behöva använda sig av en eventuell EU-US Privacy Shield (ramverk för överföring av personuppgifter) för att säkerställa laglig överföring av data mellan Storbritannien och USA. Det skulle istället vara upp till Storbritannien själv att avgöra hur man vill reglera denna fråga. Sannolikt är det enklare för Storbritannien att på egen hand komma överens med USA om en lösning på frågan, jämfört med den nuvarande situationen.

Finns det något snabbt förfarande för återinträde i EU?

Om Storbritannien lämnar EU, men senare bestämmer sig att åter ansöka om medlemskap omfattas denna begäran av den vanliga processen som tillämpas på alla nya medlemsstater. I praktiken skulle anslutningsprocessen kunna gå fort om Storbritannien redan uppfyller EU-acquin.

Möjliga ekonomiska konsekvenser

Några nyckeltal (från Eurostat om ej annat anges)

Den brittiska ekonomin

- Storbritannien står för drygt 17 % av EU:s BNP. Sverige står för 3 %.
- Storbritannien står för 8 % av varu- och tjänstehandeln på inre marknaden.
- Storbritanniens bytesbalansunderskott är större än det någonsin varit sedan andra världskriget. Enkelt uttryckt innebär det att Storbritannien är beroende av utländskt kapital för sin finansiering.

Varuhandel

- Storbritannien står för 6 % av exporten på inre marknaden och 10 % av importen.
- Storbritannien står för 13 % av EU:s export till tredje land och 15 % av importen.
- 7 % av den svenska exporten går till Storbritannien och 6 % av den svenska importen är från Storbritannien (från Kommerskollegiums handelsstatistik). Det innebär att exporten till Storbritannien är 2 % av Sveriges BNP.

Tjänstehandel

- Storbritannien står för 10 % av exporten på inre marknaden och 9 % av importen.
- Storbritanniens står för 21 % av EU:s export till tredje land och 13 % av importen.

Personer²⁰

- Det bor knappt 3 miljoner icke-brittiska EU-medborgare i Storbritannien – 4,6 % av Storbritanniens totala befolkning, 0,7 % av EU:s totala befolkning (exkl. Storbritannien).
- Det bor drygt 1,2 miljoner briter i andra EU-länder (enligt FN) – 1,8 % av Storbritanniens totala befolkning.
- År 2014 var 27 554 svenskar folkbokförda som bosatta i Storbritannien (SCB).²¹
- År 2014 fanns 19 350 brittiska medborgare folkbokförda i Sverige (Skatteverket).

Full tabell finns sist i dokumentet.

Kan man redan nu se effekter av folkomröstningen?

Ja, den privata sektorn i Storbritannien har ”hållit igen” med investeringar och anställningar i avvaktan på folkomröstningen.²² Man vill helt enkelt inte ta risker i samma utsträckning som om det inte hade varit en folkomröstning på gång. Produktionen i den brittiska byggsektorn växte betydligt mindre än förväntat i februari, och även där tillskriver experter oron för Brexit som en av huvudanledningarna. Dessutom har priset på försäkringar mot en depreciering av pundet stigit

²⁰ Samtliga siffror är officiella siffror. Således är siffrorna troligtvis underskattade i båda fallen pga. underregistrering, dvs. personer som befinner sig i landet men som inte registrerats (personer som befinner sig i ett annat EU-land kortare än tre månader behöver dessutom inte registrera sig och är därför inte heller med i statistiken). Å andra sidan finns en risk att personer som registrerat sig men sedan flyttat från landet inte har avregistrerats.

²¹ Dessa siffror är baserade på svenska folkbokföringsregister och underskattar grovt det verkliga antalet. Enligt organisationen Svenskar i världens ”Kartläggning av utlandssvenskar 2015” är den verkliga siffran 90 000.

²² Financial Times, 17 april, “Brexit doubts slow UK business activity”.

kraftigt, i takt med att opinionsmätningarna visat på allt jämnare siffror mellan ”Remain” och ”Leave”-sidorna – marknaden är helt klart orolig redan idag. Det är inte heller otänkbart att företag från andra EU-länder avvaktar med att åta sig projekt eller andra typer av avtal i Storbritannien eller med brittiska företag, som löper efter den 23 juni.

Vad händer om Storbritannien väljer att stanna kvar i EU?

Givet ovan så är det troligt att den brittiska ekonomin får en liten ”boost” efter folkomröstningen, om britten väljer att stanna i EU. De (eller en del av) investeringar i kapital och/eller personal som man nu avvaktar med bör rimligtvis realiseras, plus de investeringar som ”ändå” skulle gjorts under sommaren. Det är dock inte troligt att denna ”boost” kommer vara tillräcklig för att helt väga upp den inaktivitet som nu sker (investeringarna är ju försenade med några månader). På det stora hela vore dock de ekonomiska konsekvenserna av att britten röstar för att stanna i EU marginella, på kort sikt. Frågan om Storbritanniens vara eller icke vara i EU kan läggas till handlingarna under överskådlig framtid, med endast en vår av osäkerhet som bestående men.

Vad kan sägas om ekonomiska konsekvenser av ett brittiskt utträde?

I stora drag kan man säga att de prognoser som gjorts (och det är ganska många) och det stora antalet ekonomer som uttalat sig är överens om att en Brexit vore negativt för den brittiska ekonomin. Till exempel så har IMF gått ut med ett osedvanligt skarpt och framför allt enigt²³ uttalande om att Brexit kommer få allvarliga konsekvenser för den brittiska ekonomin och för världsekonomin i stort. I bästa fall hoppas IMF på att Brexit endast har en marginell (negativ) effekt, i värsta fall kan det få katastrofala följder²⁴. Även OECD²⁵, HM Treasury²⁶ och London School of Economics²⁷ har publicerat analyser med liknande slutsatser. Dessa studier har estimerat den ekonomiska effekten baserat på olika post-Brexit-scenarier som sträcker sig från ”optimistiskt” via ”neutralt” till ”pessimistiskt”, även om benämningen varierar mellan studierna.

De flesta experter är ense om att de närmast följande åren efter folkomröstningen kommer att innebära stor osäkerhet, vilket med största sannolikhet är negativt för den brittiska ekonomin och handeln men även i viss mån för den europeiska motsvarigheten. Det är osäkert hur djup denna kort- och medellånga nedgång blir; allt från ytterst marginell till

²³ Financial Times skriver: “...the warning is the first time the fund as an institution has expressed a view ratified by all members of its board”.

²⁴ IMF, 13 maj 2016.

²⁵ OECD, April 2016.

²⁶ HM Government, April 2016.

²⁷ Dhingra, S. m.fl., 17 mars 2016.

riktigt problematisk är tänkbart (det kan inte heller uteslutas att en nedgång helt uteblir, även om det är mycket osannolikt). Många experter (t.ex. bankkoncernen HSBC och finansbolaget UBS) hävdar även att det finns en stor risk att pundet försvagas kraftigt, vilket kan bli ytterst problematiskt för Storbritannien med deras underskott i bytesbalansen. Däremot så kan det svaga pundet ge en skjuts till den brittiska exporten, vilket kan skada exportörer från andra länder (inte minst i EU).

Hur ser ett relativt optimistiskt Brexit-scenario ut?

I ett relativt optimistiskt scenario följs åren av osäkerhet med nyvunnen stabilitet. EU och Storbritannien kommer överens om ett nytt förhållande sinsemellan som är så likt det nuvarande förhållandet som möjligt. Detta förhållande bör innefatta en långtgående rörlighet för varor, tjänster och kapital (som ”alla” briter är för), men även för personer. Det sistnämnda lär dock bli problematiskt då den fria rörligheten för personer är en av de två huvudanledningarna till missnöjet med EU (den andra en allmän EU-skepsis i olika former), men troligtvis kommer Storbritannien att inse vikten av att kunna attrahera utländsk arbetskraft, i synnerhet från EU. Personrörlighet är ju ofta en förutsättning för både handel och produktion. Vidare krävs även att brittiska företag kan handla relativt obehindrat med resten av världen. Det är inte säkert vad som händer med de frihandelsavtal som Storbritannien har ingått som EU-medlem – fortsätter de att gälla? Gäller de även fortsatt för EU och avtalspartnern? Därtill måste Storbritannien vara framgångsrika i att sluta frihandelsavtal med länder som EU (och Storbritannien) idag inte har avtal med.

En brasklapp mot ovan resonemang är att det viktigaste för en relativt smärtfri separation från EU troligen inte är hur snabbt man får till ett bra avtal med EU och resten av världen, utan snarare huruvida marknadens aktörer förväntar sig att man kommer komma överens om bra avtal inom rimlig tid. Enkelt uttryckt kan man säga att om europeiska och brittiska politiker signalerar samarbetsvilja och marknaden har förtroende för att man inom rimlig tid kommer att träffa ett bra avtal, bör effekterna av en Brexit bli mindre kännbara. Ju större förtroende för en snabb och/eller bra lösning, desto mer business-as-usual kommer företagen att våga agera. Visserligen kommer osäkerheten troligtvis att påverka vissa företag att avstå från investeringar eller att ingå affärsavtal under förhandlingsperioden, men om den generella uppfattningen är att situationen kommer att lösas på ett bra sätt så bör det vara tillräckligt för att effekterna av Brexit inte ska bli alltför kännbara. När sedan ett avtal slutits kommer handel och investeringar att växa igen.

Ett relativt optimistiskt men realistiskt scenario är därför en så kallad nivåeffekt (ett ”hack i kurvan”). Osäkerheten efter folkomröstningen

leder till en nedgång i handel och investeringar (och tillväxt), men när osäkerheten lagt sig tar dessa fart igen. Nettoeffekten blir negativ, men den blir inte katastrofal.

Hur ser ett relativt pessimistiskt Brexit-scenario ut?

I ett relativt pessimistiskt scenario leder åren av osäkerhet (som dessutom kan bli många) till en djupare, långvarig recession. Marknadens aktörer (dvs. dels finansiella aktörer men även tillverknings- och tjänsteföretag) är osäkra på huruvida Storbritannien och EU kommer komma överens, hur ett framtida avtal kommer att se ut samt hur lång tid det kommer att ta att nå en överenskommelse och ratificering. Detta, och eventuella andra faktorer som spär på osäkerheten (se nästa fråga), lär få utländska investerare att avstå från att investera i Storbritannien. Övriga EU kan drabbas av samma problem, då det är osäkert vilka förbindelser unionen kommer att ha med Storbritannien, samt att europeiska företag som skulle vilja investera i Storbritannien väljer en suboptimal investering i ett annat EU-land eller helt avstår från investeringen.

Tillika är det osäkert huruvida Storbritannien kommer att sluta frihandelsavtal med andra tredje länder, framför allt USA och Kina, hur bra de avtalen kommer vara samt hur lång tid det kommer att ta att komma överens och sedan ratificera dem. Om marknaden känner av denna osäkerhet och investeringar och affärsöverenskommelser läggs på is, kan Brexit bli startpunkten på en lång period av ekonomiska svårigheter för Storbritannien i form av sjunkande produktivitet, minskad BNP, inflation och arbetslöshet etc. Effekten lär i det fallet även bli kännbar för världsekonomin i allmänhet och den europeiska ekonomin i synnerhet.

Ett relativt pessimistiskt men realistiskt scenario är därför en initial nedgång som ekonomin inte lyckas repa sig från. Sjunkande investeringar och bristande framtidstro får den brittiska ekonomin att tappa konkurrenskraft och man lyckas därför inte få fart på handeln och ekonomin efter den initiala nedgången.

Vilket scenario är mest troligt?

Nästintill omöjligt att säga. De ekonomiska konsekvenserna kommer att bero på flera olika faktorer, var och en oerhört svår att förutse. Här följer ett axplock:

- Kommer "Lämna-sidan" kunna hålla ihop efter att folket röstat för ett utträde (dvs. vilket Storbritannien får vi se efter Brexit – frihandelsvänligt eller protektionistiskt)?

- Kommer EU27 (dvs. EU minus Storbritannien) enas kring hur man bör hantera Storbritannien?
- Kommer utländska företag söka sig till andra länder?
- Kommer Cameron kunna sitta kvar som premiärminister?
- Kommer Labour att vinna nästa val?
- Hur kommer världsekonomin att utveckla sig?
- Kommer pundet försvagas, och i så fall hur mycket?
- Hur påverkas de globala kapitalmarknadernas förtroende för den brittiska ekonomin?
- Hur finansierar Storbritannien bytesbalansunderskottet efter en eventuell Brexit?
- Kommer invandringen till Storbritannien att minska?

Slutkommentarer kring de ekonomiska konsekvenserna av Brexit

Om Storbritannien väljer att lämna EU kommer den ekonomiska effekten att avgöras av två motkrafter: hur stor osäkerheten blir samt hur konkurrenskraftig den brittiska ekonomin är. Ju större osäkerheten blir, desto mindre attraktivt kommer det bli att handla med och investera i Storbritannien. Man kan nästan garantera att Brexit kommer leda till osäkerhet, men det är inte klart hur stor den blir. Ju starkare konkurrenskraft den brittiska ekonomin har, desto mildare kommer effekterna av varje given nivå av osäkerhet att bli. När ett nytt avtal mellan Storbritannien och EU sedermera är klart byts parametern ”osäkerhet” i ovan resonemang ut mot ”ökade handelskostnader”. För att komplicera sambandet ytterligare så måste man dock ha i åtanke att osäkerheten och/eller ökade handelskostnader kommer, i okänd utsträckning, påverka konkurrenskraften. Där i ligger den stora risken med Brexit – utträdet riskerar att göra brittiska företag och arbetstagare mindre attraktiva på den europeiska och den globala marknaden. Det bör vara upp till Brexit-förespråkarna att motivera varför det är värt att utsätta landet för en sådan ekonomisk risk.

Möjliga handelspolitiska konsekvenser av ett utträde

Vilka alternativ finns för Storbritanniens fortsatta handelsförbindelser med EU?

Tabellen ger en översikt över de alternativ som finns idag och några av deras huvuddrag. Alternativen presenteras i fallande skala av integration.

Befintliga former för handelssamverkan med EU	Huvuddrag
EES (t ex Norge)	<ul style="list-style-type: none"> - Tillträde till IM (utom för jordbruk och fisk) - Alla fyra friheterna omfattas - Viss begränsning av rörligheten för finansiella tjänster (ny reglering efter krisen) - Alla IM-regler gäller, utan inflytande över deras utformning - Bidra till EU-budgeten
EFTA+ (Schweiz)	<ul style="list-style-type: none"> - EFTA-medlemskap krävs - Tillträde till IM genom ca 120 bilaterala avtal med EU – en modell som EU har sagt inte vilja använda igen - Alla fyra friheterna omfattas - Inget inflytande över reglernas utformning - Bidra till EU-budgeten - Möjlighet att införa skyddsåtgärder för (enbart) jordbruksprodukter
Tullunion (t ex Turkiet)	<ul style="list-style-type: none"> - Tullfrihet, i Turkiets fall för de flesta industrivaror (ej jordbruk) under förutsättning att EU:s tekniska regler införs - Inget inflytande över de tekniska reglernas utformning - Avtal om tjänster, kapital eller personer måste förhandlas separat - Måste i stort följa EU:s handelspolitik utan att ha inflytande över den
Frihandelsavtal (t ex Korea)	<ul style="list-style-type: none"> - Varierande täckningsgrad - Vanligen tullfrihet - Betydligt mer begränsat tillträde till tjänstemarknaden, inklusive finansiella tjänster, än EES-länder - Brett spektrum av sakfrågor, men smalare än IM - Möjlighet för parterna att införa skyddsåtgärder mot varandra
WTO (t ex Ryssland)	<ul style="list-style-type: none"> - Tillträde enligt mest gynnad nations-principen (i praktiken minst gynnad nations-principen pga alla frihandelsavtal) - Möjlighet för parterna att införa skyddsåtgärder mot varandra

Sammanfattningsvis finns idag inget realistiskt alternativ som ger vad många briter vill ha: fullt tillträde till tjänstemarknaden inklusive för finansiella tjänster, utan fri rörlighet för personer i övrigt och utan att bidra till budgeten. Om inte en EES-liknande modell uppnås får brittiska företag status som tredjelandsföretag.

Naturligtvis skulle en förhandling mellan EU och Storbritannien också kunna resultera i en helt ny modell.

Vad händer med ingångna frihandelsavtal?

En noggrann granskning måste göras av befintliga handelsavtal för att undersöka huruvida frågan om utträde av en av avtalsparterna regleras.

För det fall den frågan inte regleras, kan osäkerheten gälla både vad konsekvenserna blir för Storbritannien och vad konsekvenserna blir för själva avtalet om Storbritannien inte längre är del av det (dvs. från motpartens/tredjelands perspektiv). Den första frågan blir alltså om Storbritannien är del av avtalet i egenskap av medlemsstat i EU eller i egenskap av ”självständigt land”.

Något som kan få en avgörande betydelse för vad Storbritannien kan eller inte kan göra i handelsfrågor vid ett eventuellt utträde är frågan om befogenheter enligt fördraget – faller ingångna avtal under delad kompetens eller exklusiv EU-kompetens? Det kan nämnas att det råder olika åsikter mellan kommissionen och medlemsstaterna om huruvida vissa av EU:s handelsavtal är blandade avtal eller ej. En ytterligare komplikation är hur man ska tolka effekterna av s.k. sunset-klausuler om Storbritannien går ur.

Vad händer i WTO?

Brexit skulle kunna påverka EU:s och Storbritanniens åtaganden i WTO. Om dessa åtaganden måste justeras blir det föremål för särskild förhandling i WTO enligt GATT artikel XXVIII. Storbritannien representerar 17 % av EU:s BNP – deras utträde skulle kunna leda till krav på kompensationsåtaganden för EU från andra WTO-medlemmar.

För det fall Storbritannien vill förhandla ett slags avtal med EU framöver som idag inte har någon förlaga (se tabell ovan om alternativen) så måste detta vara WTO-förenligt.

Tänkbar påverkan på kollegiets arbete?

Här kan vi bara spekulera men några förändringar som skulle kunna ske vore:

- Svårare att få genomslag för frihandel- och öppenhetslinjen på EU-nivå. Det skulle i förlängningen påverka alla våra frågor och arbetsmetoder.
- Ökad ärendeinströmning på kollegiet om långvarig juridisk oklarhet skapar nya handelshinder för företag och privatpersoner.
- Sämre förhandlingsstyrka för ett försvagat EU – sämre möjlighet att få genomslag för impopulära krav i frihandelsavtal, såsom offentlig upphandling och hållbar utveckling?
- Kanske måste nya handelsfrågor och -avtal läggas på hyllan i flera år till förmån för utträdesförhandling med Storbritannien och omförhandling av befintliga frihandelsavtal?
- EU förlamas av ytterligare nationella särkrav och stärkt förhandlingsposition för nationalistiska rörelser, vilket påverkar förhållandena på den inre marknaden? Eller... EU får lättare att komma överens när det minst integrationsvilliga landet lämnar...?

Denna PM har författats av ämnesrådet Emilie Anér samt utredarna Agnes Andersson, Erik Dahlberg och Maria Walfridson.

Bibliografi

- BBC (2016 mars 24) EU vote: Where the cabinet and other MPs stand. Hämtad från <http://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-35616946>
- BBC (2016 12 maj) The UK's EU Referendum: All you need to know. Hämtad från <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>
- Blinder, S. (2011). UK public opinion toward immigration: Overall attitudes and level of concern. *Migration Observatory Briefing Paper, University of Oxford*.
- Dhingra, S. m.fl. (2016). The Costs and Benefits of Leaving the EU: Trade Effects.
- European Parliament (2014 september 22). Results of the 2014 European Elections, Results by Country. Hämtad från <http://www.europarl.europa.eu/elections2014-results/en/country-results-uk-2014.html#table01>
- Financial Times The Brexit Poll Tracker. Hämtad från <https://ig.ft.com/sites/brexit-polling/>
- Goodwin, M & Milazzo, C. (2015). Britain, the European Union and the Referendum: What Drives Euroscepticism? *Chatham house Briefing*.
- Goodwin, M. (2016 april 5). Don't Trust Received Wisdom on UK's EU Referendum Vote. *Chatham house Expert Comment*. Hämtad från <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/don-t-trust-received-wisdom-uk-eu-referendum-vote#sthash.H3b6inW8.dpuf>
- HM Government (February 2016). The best of both worlds: the United Kingdom's special status in a reformed European Union.
- HM Government (February 2016). The process for withdrawing from the European Union.
- HM Government (March 2016). Alternatives to membership: possible models for the United Kingdom outside the European Union.
- HM Government (April 2016). Rights and obligations of European Union membership.
- HM Government (April 2016). HM Treasury analysis: the long-term economic impact of EU membership and the alternatives.

HM Government (May 2016). HM Treasury analysis: the immediate economic impact of leaving the EU.

IMF (2016 maj13). United Kingdom—2016 Article IV Consultation Concluding Statement of the Mission. Hämtad från <http://www.imf.org/external/np/ms/2016/051316.htm>

McLaren, L. (2007). Explaining mass-level Euroscepticism: identity, interests, and institutional distrust. *Acta Politica*, 42 (2-3), pp 233 251.
OECD (2016). The Economic Consequences of Brexit: A Taxing Decision, *OECD Economic Policy Paper No. 16*.

Ormston,R. (2015). Do We Feel European and Does it MatterNatCen Social Research.

Peers, S. ‘‘What happens to British expatriates if the UK leaves the EU?’’, Hämtad från <http://eulawanalysis.blogspot.se/2014/05/what-happens-to-british-expatriates-if.html>

Peers, S. ‘‘The uses and abuses of article 50’’. Hämtad från <http://eulawanalysis.blogspot.se/2014/12/article-50-teu-uses-and-abuses-of.html>

Renwick, A. ‘‘What happens if we vote for Brexit’’, Hämtad från <https://constitution-unit.com/2016/01/19/what-happens-if-we-vote-for-brexit/>

Sveriges Radio (2013 mars 21) EU-podden, Om den häftiga Brexit debatten. Hämtad från <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/705957?programid=4941>

The Telegraph (2014 januari 22). Trust in EU at an all time low latest figures show. hämtad från <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/10586961/Trust-in-EU-at-an-all-time-low-latest-figures-show.html>

The Telegraph (2016 maj 13). EU referendum poll tracker and odds. Hämtad från <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/03/23/eu-referendum-poll-tracker-and-odds/>

Wray, H. ‘‘What would happen to EU nationals living or planning to visit or leave in the UK after a UK exit from the EU?’’ Hämtad från <http://eulawanalysis.blogspot.se/2014/07/what-would-happen-to-eu-nationals.html>

Bilaga: Nyckeltal

Nyckeltal (samtliga siffror är senast tillgängliga statistik från Eurostat)			
BNP, 2015	Andel av EU:s BNP		Miljarder euro
UK BNP	17,5 %		2 568
VARU- OCH TJÄNSTEHANDEL	Andel av EU:s totala varu- och tjänstehandel	Andel av UK BNP	Miljarder euro
UK export	10 %	27 %	640
UK import	12 %	29 %	699
Netto		2 %	- 59
VARUHANDEL, 2015	Andel av EU:s totala export eller import	Andel av UK BNP	Miljarder euro
UK total export	9 %	16 %	414
UK total import	12 %	22 %	563
Netto		6 %	- 149
UK export till EU	6 % (andel intra-EU)	7 %	184
UK import från EU	10 % (andel intra-EU)	12 %	302
Netto		5 %	- 118
UK export till tredje land	13 % (andel extra-EU)	9 %	230
UK import från tredje land	15 % (andel extra-EU)	10 %	261
Netto		1 %	- 31
VARUHANDEL SE-UK	Andel av SE total	Andel av SE BNP	Miljarder euro
SE export till UK	7 %	2 %	9
SE import från UK	6 %	2 %	7
SE netto		< 1 %	2
TJÄNSTEHANDEL, 2013	Andel av EU:s totala tjänstehandel	Andel av UK BNP	Miljarder euro
UK total export	15 %	9 %	226
UK total import	11 %	5 %	136
Netto		4 %	90
UK export till EU	10 % (andel intra-EU)	3 %	80
UK import från EU	9 % (andel intra-EU)	3 %	69
Netto		< 1 %	11
UK export till tredje land	21 % (andel extra-EU)	6 %	146
UK import från tredje land	13 % (andel extra-EU)	3 %	67
Netto		3 %	79

PERSONRÖRLIGHET, 2015	Antal	Andel av UK:s befolkning	Andel av EU:s befolkning	<i>Källa</i>
EU-medborgare i UK	2 988 072	4,6 %	0,6 %	<i>Eurostat</i>
UK-medborgare i EU	1 200 000	1,8 %	0,2 %	<i>FN</i>